

Ing. Antonín Krásný, CSc.

Zamyšlení nad bezpečnostním vývojem ve vztahu k České republice

Motto:

Do budoucna se naše republika nemůže spoléhat pouze na rozhodnutí NATO a EU. Stát a jeho složky nic nezbavuje odpovědnosti přijímat relativně samostatná rozhodnutí, a to jak v zahraničněpolitické oblasti, tak v oblastech obrany, armády a vnitřní bezpečnosti.

Z materiálu strategických velitelů NATO „Strategická vize – Vojenská výzva“ (SV-VV) je možno shrnout, že komplexnost a neurčitost úkolů v novém strategickém prostředí bude vyžadovat uplatnění netradičních způsobů myšlení, plánování a jednání. Jedná se zejména o přístup, jenž při vojenských operacích zvažuje všechny souvislosti a důsledky (EBA - Effects-based Approach).

Hodnocení účinků jednotlivých prvků a fází vojenských operací není nové. Jedná se spíše o změnu filozofie ve způsobu plánování a vedení operací. V minulosti se kladl a stále klade důraz na zničení cíle (nepřítele). Nový přístup věnuje zvýšenou pozornost zejména komplexnímu odhadu důsledků, které operace přinese (politických, strategických, ekonomických, ekologických, morálních, psychologických, etických, mediálních apod.). Tento přístup může být použit na všech úrovních velení a řízení v celém spektru konfliktů.

Zamyšlení nad budoucností NATO

Severoatlantická smlouva (NATO) si zřejmě uchová svůj charakter významného bezpečnostně politického vojenského svazku, jehož základní funkcí bude nadále kolektivní obrana, vojenské zvládnutí krizí a také preventivní bezpečnostní a politické partnerství a spolupráce, včetně zachování transatlantického spojení. NATO se – na rozdíl od EU – nebude podřizovat „vertikálnímu rozšíření“ ve smyslu vývoje jedné z mnoha schopností činnosti zahrnující civilní a vojenské oblasti (od prevence krizí přes jejich zvládnutí až po opětovnou výstavbu a předání správy civilním strukturám). Naopak spíše bude optimalizovat své současné funkce v západním stylu a v dílčích oblastech bude své reakční spektrum teritoriálně rozšiřovat s ohledem na nová bezpečnostní ohrožení jako je terorismus, proliferace a jiné asymetrické hrozby.

Bude se pravděpodobně rozšiřovat v horizontálním smyslu ve směru na tendenční globální orientaci. NATO se tedy nerozšiřuje vertikálně kvůli funkčnímu spektru, které je jím již pokryto, ale **horizontálně, kvůli svěmu „prostoru zájmů a zodpovědnosti“**.

NATO zůstane pro své evropské členy ještě dlouho prvním řešením (první volbou) v porovnání s EU, a tedy nástrojem vojenského zvládnutí krizí. S ohledem na zasazení sil si ponechá právo předběžného rozhodnutí.

NATO bude až do roku 2030 dlouhodobě zavádět reformovaný proces plánování obrany a plynule ho přizpůsobovat na budoucnost orientovaným závěrům z jednání ve Washingtonu, Praze a Istanbulu, včetně strategické koncepce a iniciativě obranných možností (DCI - Defence Capability Initiative). Bude nadále zdokonalovat své schopnosti k intervenci při

minimálních ztrátách a při omezení škod u nepřítelů, včetně schopnosti k odražení asymetrických nepřátelských útoků.

Jako jediná instituce bude moci vyrovnat vojenskou sílu Ruska, Indie a Číny a současně se s těmito mocnostmi starat o partnerství a spolupráci. Jako jediná instituce bude základem pro přítomnost USA v Evropě, a tím bude chránit transatlantické spojení.

Zůstane – s USA jako vedoucí silou – nadále nejmocnějším svazkem, ale bude s velkou pravděpodobností zažívat situace, ve kterých bude prověřována až na maximum, a to na základě rozdílných zájmů jejích členů, a také z jejich rozdílných dílčích schopností k činnosti.

Zamyšlení nad budoucností EU

Evropská unie (EU) bude zřejmě až do roku 2030 zavádět svůj „základní cíl“ – European Headline Goal (EHG) – jak kvantitativně podle počtu kontingentů ozbrojených sil, tak také kvalitativně podle vojenských schopností. Bude schopna vést jak politicky, tak i vojensky operace v rámci spektra tzv. petersbergských úkolů. Rovněž je v případě potřeby zahájit, a to při účasti jak členů, tak také nečlenů EU. Jako jediná instituce bude moci vlastními prostředky řešit všechno potřebné ke zvládnutí krize: od včasného rozpoznání přes civilní a vojenskou prevenci, přes podporu embarga a vojenskou intervenci až po opětovnou výstavbu a předání správy civilním strukturám při poskytnutí rozsáhlé finanční pomoci a nabídnutí perspektivy budoucí spolupráce a integrace.

Bude usilovat v pozitivním, ale současně nejpravděpodobnějším případě o autonomii pouze ve smyslu politické svobody rozhodování. Ohledně strukturální výstavby to bude pod úrovní politických a vojenskopolitických rozhodovacích grémií a nebude pravděpodobně vytvářet žádné zdvojené vlastní struktury a procesy, pokud se bude moci opřít o stávající struktury NATO, zejména pokud jde o důležitý, postupně reformovaný proces plánování obrany. Může být spojeno s návratem Francie do procesu plánování ozbrojených sil a do integrované velitelské struktury NATO.

Nelze pustit ze zřetele možnost negativního vývoje, kdy se snahy Francie, případně i Německa, mohou projevit vytvořením úplné autonomie EU s vlastními strukturami a procesem plánování.

EU získala díky činnosti na Balkáně první operační zkušenosti se zasazením. Po jejich vyhodnocení a ověření postupně přebírá a bude přebírat další operace NATO na Balkáně. Na ostatních územích (jako například v Africe) je a bude schopna za podpory NATO vést vlastní operace.

Při aktivitách získá EU také negativní zkušenosti, které se mohou projevit v některých krizových situacích. Na základě nejednotných zájmů jednotlivých členů může dojít až k neakceschopnosti. S velkou pravděpodobností bude muset EU v rámci svého rozšíření (až na 28 členů) překonat také těžkou finanční přechodnou fázi, jejíž vrchol by mohl být v letech 2010 až 2020. To by mohlo zpomalit vyčleňované náklady na oblast zbrojení (například na základě programu raketové obrany) nebo jim dokonce zabránit.

Zamyšlení nad transatlantickými vztahy

V dalším vývoji transatlantických vztahů nejsou nyní rozpoznatelné žádné zřetelné trendy. Je možno si představit tyto hlavní směry vývoje:

1. Může dojít k dlouhodobému podřízení se pod vedoucí mocnost USA, která bude akceptována většinou evropských států nebo dokonce vědomě doporučena. V tomto případě by EU svojí vnější politikou působila v zásadě jako „**subfaktor**“ USA.
2. Jako druhou variantou si lze představit, že EU se pod vlivem Francie, případně i Německa, bude vyvíjet jako „**reálný konkurenční prvek**“ USA. V tomto případě by mohly narůstající globální hospodářská rivalita, rozdíly v názorech na bezpečnostně politické otázky, například o spolupráci s Ruskem nebo o spolupráci se státy na „periferii“ (Kavkaz, Blízký východ, Středozeří a Afrika), a to navíc k již existujícím nedorozuměním ohledně cíle evropské bezpečnostní a obranné politiky a komunikačním problémům, vést až k hluboké roztržce s USA.
3. Možná je ovšem i varianta vzniku rovnoprávného partnerství s dalekosáhle odsouhlasenou dělbou práce mezi EU a USA. V tomto případě by mohla EU v otázkách zahraniční a bezpečnostní politiky vystupovat vedle USA jako „**partner na stejné úrovni**“, tak, jak se to dnes již ukazuje v hospodářské oblasti. To znamená, že značná část rozhodnutí, která se týkají bezpečnostně politických otázek, by byla přijata samotnými Evropany, aniž by USA měly rozhodující vliv na vývoj evropských pozic.
4. Neočekávaná varianta vývoje, i když dnes se zdá značně hypotetická, může nastat za situace, kdy bude NATO tvořeno USA, EU, Kanadou a Ruskem (pokud toto již nebude členem EU).

Zamyšlení nad soudržností NATO a EU

Problémy soudržnosti mezi NATO a EU mohou narůst okolo roku 2030, po více než 30 letech trvajícím procesu rozšíření, na možných 25-30 nebo více členských státech. Možné je, i když to není dnes příliš pravděpodobné, že dokonce Rusko bude na základě přímých nebo nepřímých konstrukcí fakticky nebo dokonce de iure členem NATO nebo EU, případně obojího.

Jedna z rozhodujících otázek s pohledem na rok 2030 bude proto pro NATO a EU ta stejná. Totiž jak podřídit dlouhodobou existenci principu konsenzu (shody), aby byla zachována **akceschopnost NATO a EU** při takřka zdvojeném počtu členů, kteří jsou vybaveni právem veta?

Základní problém bude jak pro NATO, tak pro EU totožný: obvyklý jednohlasný princip jako výraz národní státní suverenity, který v EU při 6 až 15 a v NATO při 15 až 19 členech za relativně jednoduchých podmínek studené války fungoval, nebude již pravděpodobně při 28 respektive 30 členech za daleko komplexnějších rámcových podmínek fungovat.

Při řešení možných problémů přicházejí v úvahu následující cesty:

1. Přechod od jednohlasného principu k principu více hlasů s podmínkou různé váhy, důležitosti hlasů, jak bylo pro EU diskutováno v Nice, také pro NATO, a to včetně podmínky, kdy určitému členu je v praxi garantováno, že vůči jeho hlasu není možné žádné většinové rozhodnutí.
2. Využití – v NATO již v náznamech existujících – tzv. mechanismů výběru (opting out), které svazku umožňují vystupovat a jednat jako svazek, i když někteří členové se sami nechťejí nebo nemohou aktivně zúčastnit.
3. Mechanismy, které členským státům chtějícím aktivně jednat (a to i při přetrvávajícím principu jednohlasnosti v případě veta jednoho člena nebo několika členů), umožní v rámci *ad hoc* koalicí využít schopnosti a kapacity NATO nebo EU (velitel a příslušníci štábů, velitelství jako celek, hodnocení, plánovací procesy, ...).

Zamyšlení nad budoucností OBSE

Požadavky na schopnosti, které se odvíjí od role a funkce **Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE)**, budou v budoucnu dalekosáhle nabízeny OSN, NATO a EU. Z tohoto důvodu se OBSE, pokud se týče profilu úkolů a schopností, pravděpodobně nebude příliš rozvíjet. Její specifickou funkci pravděpodobně zůstane **civilní prevence krizí**, především na základě misí, příspěvku ke krizovému řízení (managementu) a výstavba právních a demokratických struktur po krizích. OBSE bude pravděpodobně jen v malém rozsahu využívat vojenské operace, i když tradiční mírotravné operace patří k jejím instrumentům. Vojenskou akceschopnost OBSE však ve větším rozsahu nelze očekávat.

V tomto pravděpodobně omezeném rámci i přesto existuje u OBSE potřeba pro tzv. **vojenskou diplomacii**. Tato schopnost má velký význam v rámci preventivních opatření jako specifická forma poradenství místním nositelům rozhodnutí při civilních misích. Příslušníci ozbrojených sil se budou nad rámec toho pravděpodobně podílet také na pozorovatelských úkolech. Do budoucna připadá v úvahu také evakuace civilních misí. Celkově se jeví odpovídající posílení preventivních schopností, které OBSE přísluší.

Zamyšlení nad budoucností OSN

Vzhledem k **Organizaci spojených národů (OSN)** je nutno se ptát, co bude muset Česká republika a její armáda umět navíc, co by měla v rámci NATO, EU a OBSE pokrýt (naplnit).

Možné a představitelné jsou některé úkoly, jako:

- ☐ narůstající úkoly vojensko policejního typu při procesech rozpadu státu,
- ☐ podpora sankcí pro OSN,
- ☐ úkoly v rámci asymetrických ohrožení (střetnutí za použití chemických či biologických zbraní, bojové a především nebojové operace v obydleném terénu, likvidace band), zpravidla v extrémních podmínkách,
- ☐ úkoly v rámci péče po konfliktu.

Na základě komplexních podmínek misí bude ovšem do budoucna platit, že se musí dále rozvíjet schopnost spolupráce s ostatními aktéry (nestátní aktéři, nestátní organizace) a zvyšovat efektivitu a účinnost mírových misí OSN.

K dlouhodobému vývoji OSN a OBSE nutno poznamenat, že s ohledem na cílové schopnosti nebudou vznikat podstatné změny vůči současnému stavu, a také **nebudou rozpoznatelné dodatečné vojenské cílové schopnosti, které by nebyly již podchyceny na základě požadavků, které vznikly ze širokého spektra úkolů NATO a EU.**

S ohledem na očekávané úkoly se budou muset od vyslaných důstojníků vyžadovat zvýšené znalosti „diplomatických schopností“. Spektrum zasazení v rámci OSN, například v Africe, bude v některých oblastech zahrnovat velmi negativní a drastické scénáře, mj. násilná střetnutí s „dětskými vojáky“ a ženami, masovou bídu, zasazení při obzvláště chaotických koordinačních, organizačních a velitelských podmínkách.

Takové situace budou nad rámec známých operačních scénářů NATO a EU. Proto je třeba stanovit speciální požadavky v oblasti výcviku, výbroje a výstroje (např. neletální prostředky). Při aktivitách po konfliktu budou síly OSN zejména oddělovat znepřátelené strany a vytvářet tzv. bezpečnostní zóny.

S ohledem na cílové schopnosti ozbrojených sil v rámci regionální spolupráce stojí v předí otázky jejich schopnosti spolupráce a interoperability, jejich kvalitativní a kvantitativní struktury, schopnosti plnit více úkolů (multitask), rovněž jako otázky jejich preventivního zasazení. Potřeba těchto schopností bude v neposlední řadě záviset na účinnosti hospodářských a politických nástrojů stabilizace. Kromě toho se jeví do budoucna potřebné jasné rozdělení úkolů ohledně respektování různých nástrojů mezi NATO a EU.

Jako **vhodná ke zkoumání** se jeví úvaha, zda nejsou v budoucnosti, vedle stávajících bezpečnostně politických institucí, nutné ještě další, nové instituce. Tyto mohou být potřebné proto, aby se vyhovělo budoucím scénářům ohrožení a přijatelným rizikovým scénářům, které nemohou být v dostatečné míře pokryty stávajícími organizacemi.

Především na základě reálných scénářů, dejme tomu budoucí **informační války**, je třeba prozkoumat, zda jsou potřebné nové organizační formy, např. typ „Global Information Operations Organization“ k ochraně hospodářských a vojenských komunikačních sítí, průzkumu možností útoků a koordinace vhodných ochranných opatření a protiopatření proti možnému napadení (odpovídajícímu globálnímu propojení sítí). V této oblasti je potřeba stanovit další potřebu výzkumu.

Zamyšlení nad mezinárodní spoluprací při zbrojení

Kromě toho je nutno sledovat možné nové instituce ve sféře **mezinárodní spolupráce při zbrojení**. Pomocí nových organizací mohou být koncipovány mezinárodní zbrojní záměry (i při zachování příslušných národních zbrojních a bezpečnostně politických zájmů) a v určité míře může být dosaženo i interoperability. Budoucí potřeba zbrojení bude ve stejné míře kryta výrobky civilních firem, které budou na vysoké technologické úrovni a také vojenským materiálem klasického zbrojního průmyslu. Současný bezpečnostně politický scénář vedl ke spojení vojenských struktur a průmyslových odvětví, které se zabývají vojenstvím, a to nad rámec hranic jednotlivých států. Tím by mohla být naznačena cesta.

Pro podstatné záměry zbrojení bude v Evropě „Evropská zbrojní agentura“. Měla by být rozšířenou variantou Organizace pro spolupráci v oblasti zbrojení (OCCAR – Organisation Conjointe de Coopération en matière d’Armement), anebo by měla být agenturou na způsob European Armaments Agency (EAA). Na místo národních bezpečnostně politických ustanovení, která pak charakterizují potřebu zbrojení příslušných ozbrojených sil, bude víc a více vystupovat evropská bezpečnostní struktura, která se bude odrážet v evropských požadavcích na ozbrojené síly. Za první příklad může platit EHG.

Zamyšlení nad důsledky pro Českou republiku

A jaké závěry je možno přijmout pro Českou republiku? Dojde ke změnám v politickém rozhodování?

Z dosavadního vývoje vyplývá, že ve strukturách bezpečnostně politických institucí a s tím spojeného rámce činnosti, který je k dispozici pro Českou republiku, nastanou změny:

① První změna – Bezpečnostní politika České republiky bude mít na výběr z více variant.

Jako **primární** se, tak jako dosud, nabízí opírat se v první řadě o NATO, a tím současně o USA, coby rozhodující mocnost. NATO nabízí i do budoucna známé přednosti. Česká republika může s tímto nástrojem naplnit všechno to, co bylo doposud reálně možné.

Kromě toho bude Česká republika – pozitivně formulováno – s tendenčně silnějším, globálně orientovaným NATO v budoucnu schopna svoje bezpečnostně politické zájmy ve vzdálenějších regionech vnímat aktivněji než dosud. To ovšem znamená, že Česká republika bude muset být připravena na základě svého členství v tendenčně globálním NATO k **převzetí další zodpovědnosti a nových smluvních závazků**, včetně nových zátěží. A to i ve vzdálenějších regionech, které mají pro některé spojení velký význam, ale pro Českou republiku byly doposud mimo její bezpečnostně politický horizont. To platí třeba pro prostor Blízkého a Středního východu (blízký zejména USA), rovněž jako pro Kaspickou oblast (energetické zásoby) nebo pro Afriku (se kterou jsou díky dřívější kolonizaci spojeni Velké Británie a Francie).

Revolučně nové je a bude to, že nám díky vojenskému rozměru plně rozvinuté EU bude dlouhodobě k dispozici druhý plnohodnotný prostor činnosti.

Jako nejvýznamnější výhoda může být ta, že EU může na rozdíl od NATO poskytnout úplné spektrum krizového řízení (managementu), od prevence konfliktu až po následnou péči po konfliktu, „z jedné ruky“. Ovšem EU se bude – v tom je to obdoba dosavadního NATO – omezovat na evropský prostor a s ním hraničící oblasti, a to jak kvůli své politické soudržnosti a obtížně získávané schopnosti shody (například s dřívějšími neutrálními subjekty), tak také na základě svých – v porovnání s NATO – daleko skromnějších prostředků.

Dalším aspektem je skutečnost, že **Evropa je od konce druhé světové války prvním prostorem činnosti, v němž neexistuje americká vedoucí role.**

Evropské mocnosti jsou ve sféře zahraniční a bezpečnostně politické oblasti sice pod tlakem tak, aby bez problémů a třenic došlo k vyřešení jejich zájmů a aby realizovaly společné vedení. S ohledem na války, které mezi sebou vedly evropské mocnosti od 17. do 20. století, které i v Evropě vedly k dominantní americké pozici, nabízí tento vývoj Evropanům také poprvé historickou emancipační šanci, aniž by s tím muselo být spojeno neodvratné odcizení a oslabení transatlantického svazku.

2 Druhá změna pro Českou republiku dána tím, že v NATO se z důvodu narůstajícího počtu členských států, při možné neprovedené reformě rozhodovacích struktur (zachování práva veta) a s tím spojeného nebezpečí ztráty soudržnosti svazku, prosadí řešení „střední cesty“, tedy **trendu k vytvoření ad hoc koalic.**

Při nich se většina členských států, včetně nás, může opírat o prostředky a schopnosti svazku, jeho štábů a postupů plánování, který se bude podílet na vedení operací reagujících na krize (CRO - Crises Response Operations), aniž by ovšem NATO oficiálně jednalo jako svazek.

Dlouhodobě budou u NATO, a také u EU, existovat dvě paralelní a spolu navzájem úzce související tendence, které působí ve stejném směru. Polevující soudržnost a schopnost rozhodnutí na základě rozšíření bude mít za následek narůstající trend k „vnitřní cirkulaci“, vzniku „rozhodujících států“ nebo „k široké spolupráci odhodlaných států“. Ať se snažíme popsat tuto politicky nepříjemnou situaci jak chceme, bude tato s ohledem na bezpečnostně politické krizové situace, které vyžadují vojenskou činnost, ústít do narůstající závažné představy „ad hoc koalic odhodlaných“ při podpoře schopnostmi NATO (a později EU).

3 Třetí změna vyplývá z relativně **malých přesunů ve funkci a významu OSN a OBSE**, ze kterých nebudou pro Českou republiku do budoucnosti vznikat žádné zvláštní důsledky.

Pro Českou republiku zůstává NATO nadále nejdůležitější vojensko-politickou zárukou bezpečnosti. Současně dlouhodobě značně narůstá význam EU jako nástroje pro bezpečnostně politickou akceschopnost. V tomto prostoru pravděpodobně vzniknou rozhodující impulzy

a změny. Další vývoj v obou bezpečnostně politických institucích by proto měl být pro další rozvoj ozbrojených sil České republiky rozhodující. Přitom angažovanost České republiky v NATO a EU bude v každém ohledu určitým dílčím způsobem spoluovlivňovat akceschopnost těchto institucí.

Ačkoliv z ostatních institucí lze očekávat jen druhořadé dodatečné impulzy, je nutno brát v úvahu, že Česká republika bude muset mít při převzetí přiměřené odpovědnosti v rámci mezinárodního společenství na zřeteli svoji důležitost, například na základě zesílené angažovanosti v rámci mírových operací.

Příprava Dlouhodobého výhledu rozvoje rezortu obrany

Rozbíhající se práce na **Dlouhodobém výhledu rozvoje rezortu obrany** (DV), i když to dosud není příliš uváděno, vycházejí ze závěrů a doporučení Perspektiv vývoje bezpečnostní situace, vojenství a obranných systémů do roku 2015 (2025) zpracovaných Ústavem strategických studií, obhájené v únoru a prezentované vojenské veřejnosti v březnu minulého roku (2004).

Na co je třeba brát ohled a co je třeba pro požadovaný výsledek při zpracování DV důležité? Rozhodující bude podchytit bezpečnostně politické a pro plánování ozbrojených sil příslušné souvislosti a vyvodit z toho odpovídající důsledky.

Otázka, o níž se diskutuje v současnosti na nejvyšší úrovni v NATO (jak v souvislosti s plánováním obrany, tak s DCI) je, jak může být řešen zásadní problém, když Evropané vydávají celkem 60 % obranných výdajů USA, ale to se odráží pouze v 10 % skutečně efektivních evropských schopností.

Protože tato dlouhodobě neudržitelná nevyváženost by svazek pod aspektem **transatlantického sdílení rizik** politicky zpochybnila, uzavřeli prezidenti a předsedové vlád na vrcholném setkání NATO ve **Washingtonu v dubnu 1999** přijetím DCI dlouhodobou iniciativu ke zlepšení obranyschopnosti. V jádru se jedná o to, aby se minimalizovaly deficity ve vojenských schopnostech, které již dlouho v NATO existují, a které vyšly najevo zcela zřetelně při operacích v Kosovu. Jedná se takřka výlučně o deficity evropských spojenců NATO a jsou to současně ty samé deficity, které musí Evropané zvládnout také při zavádění ctižádostivého cíle **EHG EU**.

DCI NATO a EHG EU vyžadované schopnosti tvoří tudíž dvě stránky stejné mince. U deficitů, které jsou identifikovány v rámci DCI, jde o oblasti rozmístitelnosti a mobility, logistické udržitelnosti, efektivního zapojení, schopnosti přežít a ochrany sil a efektivní velení, řízení a spojení.

Prezidenti a předsedové vlád na vrcholném setkání v *Praze v listopadu 2002* přijali rozhodnutí ke komplexnímu balíku opatření založených na Strategické koncepci NATO. To přináší vyvážené a efektivní kapacity NATO tak, aby mohlo lépe uskutečňovat v plném rozsahu svá poslání a reagovat na ohrožení, včetně hrozby terorismu a šíření ZHN.

K tomu se rozhodli: vytvořit **síly rychlé reakce NATO** (NRF - NATO Response Force), přijmout opatření k operativnosti řízení vojsk v misích a přijmout „pražský závazek ke schopnostem“ (PCC - Prague Capabilities Commitment) ke zdokonalení a vývoji nové vojenské kapacity pro moderní vedení války v prostředí s vysokým stupněm ohrožení, podporovat schválenou vojenskou koncepci obrany proti terorismu, posílit možnosti a schopnosti obrany proti útokům z počítačových sítí, podpořit zvýšení a zdokonalení obranných schopností proti ZHN, včetně

možnosti účinně a efektivně se vypořádat s rostoucím rizikem raketového útoku proti cílům na aliančním území.

Bylo konstatováno, že **NATO a EU sdílejí společné strategické zájmy**. Obě struktury zůstávají vázány rozhodnutími washingtonského summitu a následujících ministerských zasedání vedoucích k rozšíření spolupráce NATO a EU.

Na vrcholném setkání v *Istanbulu v červnu 2004* potvrdili prezidenti a předsedové vlád trvající důležitost pevné transatlantické vazby a existence společných hodnot a nabídli spolupráci dalším oblastem. Rozhodli se rozšířit rámec a povahu operací NATO a definovali jasné spojení politických závazků a přístupu ke kapacitám nezbytným k jejich naplňování. Přijali řadu opatření pro další zlepšování schopností NATO čelit novým bezpečnostním ohrožením, především hrozbě terorismu. Podpořili iniciativy k prohloubení vztahů se současnými partnery včetně stanovení nových regionálních priorit zaměřených na Kavkaz a Střední Asii, a navázali kontakty s novými regiony, zejména v oblasti širšího Blízkého východu. Odsouhlasili posílení partnerství v rámci Rady euroatlantického partnerství a Partnerství pro mír a nabídli sedmi zemím podílejícím se na Středomořském dialogu – Alžírsku, Egyptu, Izraeli, Jordánsku, Mauretánii, Maroku a Tunisku – vytvoření ambicióznějšího a více rozsáhlejšího partnerství a vyhlášením **istanbulske iniciativy spolupráce** zároveň oslovili celý region širšího Blízkého východu.

V období od pražského summitu dosáhlo NATO při transformaci svých vojenských schopností jistého pokroku. Byly redukovány velitelské struktury a zřízeno velitelství spojeneckých sil pro transformaci, jež udržuje tempo změn a uvádí do organizace ozbrojených sil členských zemí NATO nezbytné reformy.

V souladu s tzv. pražským závazkem ke schopnostem došlo k pokroku v oblastech strategické námořní a letecké přepravy, systémech tankování za letu a při vývoji systému sledování pozemních cílů NATO. Do istanbulskeho summitu se rovněž podařilo dosáhnout plné operační připravenosti mnohonárodního praporu chemické, biologické a radiační ochrany a základní operační připravenosti dosáhly také síly rychlé reakce NATO.

V návaznosti na iniciativy přijaté v Praze schválili v Istanbulu nové politické cíle „použitelnosti“ na vysoké úrovni pro ozbrojené síly jednotlivých členských zemí. V praxi to znamená, že v budoucnu se členové NATO předem zaváží vysílat a udržovat v operacích NATO velkou část svých ozbrojených sil, a tím zajistit trvale dostupnou rezervu jednotek a zdrojů. NATO rovněž přistoupilo ke změnám systému plánování obrany a sestavování sil, které jsou určeny k synchronizaci politických rozhodnutí o zahájení určité operace s rezervami ozbrojených sil, jež danou operaci provedou. Dále bylo přijato rozhodnutí o vybudování moderních kapacit pro ochranu civilního obyvatelstva a ozbrojených sil před případnými teroristickými útoky.

Co je možno realizovat ve smyslu nízkonákladového řešení, mimo jiné na základě optimalizace plánovacích procesů, bylo již zpracováno. Zůstaly deficity související s financemi, jejichž odstranění vyžaduje nevyhnutelně značné množství financí. Dodatečné finanční zdroje se dají získat jen velmi těžce. A to z důvodů zmenšujících se rozpočtů na obranu u většiny států a pravděpodobně také na základě nového uspořádání priorit při obstarávání financí a racionalizačních zisků v rámci stávajících rozpočtů na obranu.

Zde má Česká republika, podle názoru autora, zatím nejvíce nevyužitých či nevyužívaných možností. Na tom je možno spatřit **základní problém dlouhodobého plánování ozbrojených sil** – a zde již jde opravdu o ozbrojené síly a ne jen o Armádu České republiky – v tom, že existují dvě navzájem si odporující tendence, které by měly být vyrovnány:

Za prvé v obou nejdůležitějších bezpečnostně politických institucích – NATO a EU – existuje obdobný problém, kdy s narůstajícím počtem členů bude do budoucna tendenčně klesat soudržnost a v krizových situacích bude obtížnější než v minulosti prosaditelný a udržitelný princip shody v otázkách „zda“ a „jak“.

Za druhé v obou institucích existuje problém: **odstranění stávajících deficitů** ve schopnostech, a to zejména v oblastech strategického průzkumu a přepravy, velení, řízení a spojení a kvalitní výzbroje pro použití za jakéhokoli počasí. Toto u všech států (kromě USA), s ohledem na problémy s finanční situací, nutně vyžaduje, aby při vývoji, obstarávání a provozu těchto drahých „prostředků“ byla hledána **společná řešení** na základě mnohonárodního financování účastníky nebo všemi členy (multi-national, joint and common funding).

Klesající soudržnost svazku na jedné straně a narůstající **tlak na „common funding“** na straně druhé probíhají zcela protichůdně do té míry, že z finančních důvodů nutný přechod od národních ke společným řešením nutně předpokládá, že všichni spojenci budou muset počítat s **širší shodou** a soudržností než v minulosti. To musí být spolehlivým základem pro plánování, aby se mohlo vkročit na „novou půdu“.

Rozhodující význam má proto současně ještě zcela otevřená otázka, jak NATO a EU budou řešit svoje **problémy soudržnosti** a s ní spojenou otázku potřeby reformy svých **rozhodovacích struktur a procesů rozhodování**:

V kladném případě si bude NATO a EU udržovat svoji politickou a vojenskou akceschopnost v neustálém procesu vnitřního přizpůsobování svých rozhodovacích struktur a okolo roku 2030 nebudou přinejmenším o nic méně akceschopnější (i přes zdvojnásobení svých členů) než „staré NATO“ a EU během balkánských operací například v roce 1999.

V negativním případě nebudou obě instituce již více akceschopné s ohledem na určité krizové situace (jako mandátem nepotvrzená intervence v Kosovu, pro kterou bylo staré NATO ještě akceschopné). V tom případě budou aktivní pouze USA, pravděpodobně podporovány Velkou Británií jako např. v Iráku od roku 2003 a možná při účasti ostatních členských zemí EU v „koalici odhodlaných“. Toto se potom projeví se všemi velkými negativními politickými důsledky a klesajícím zájmu USA na institucionálním zapojení do NATO a úzké spolupráci s EU a rovněž s negativními účinky na důležitost a vliv Evropanů.

Nejpravděpodobnější vývoj může být takový, že NATO a EU se při procesu vnitřního přizpůsobení svých rozhodovacích struktur (i přes velkou snahu jako důsledek zdrženlivosti či opatrnosti členských států) budou muset vzdát částí své původní národní suverenity, částečně se pohnou kupředu, částečně zůstanou na poloviční cestě. NATO a EU budou v důsledku toho sice zásadně akceschopné, ale ne ve všech možných scénářích CRO – mezi tím budou i případy, které budou nutně vyžadovat vojenskou činnost.

V budoucnu půjde tedy o to, aby se stavělo na pozitivním, úspěšném vnitřním přizpůsobení rozhodovacích struktur a tyto co možná nejvhodnějším způsobem urychlovat a zdokonalovat, ale současně se musí počítat s jejich částečným krachem nebo bloádou na půlce cesty s důsledkem ne vždy přítomné akceschopnosti.

Je nutno počítat s tím, že mezi rozhodujícími členskými státy v NATO a EU bude prosazena následující linie:

- na jedné straně pokračující vnější přizpůsobení ke stoupajícímu počtu spojenců na základě **reformy rozhodovacích mechanismů s cílem zajištění co možná největší akceschopnosti**,

- a na druhé straně je toto potřebné spojit s **opatřeními do budoucna** pro případ, že v určitých krizových situacích přesto nebude dostatečná schopnost shody v neustále se zvyšujícím okruhu spojenců a určité členské státy budou muset jednat v **ad hoc koalících**, s podporou nebo bez podpory prostředků a kapacit NATO nebo EU.

Objevuje se složitá otázka, jaká bude z českého pohledu potřebná minimální míra nutné akceschopnosti? Může se vycházet z toho, že se k tomuto ve vládě České republiky prosadí následující úvaha:

- a) Do jisté míry jsou představitelné obtížné situace s nutnými komplexními operacemi, k nimž nelze dosáhnout politické shody, ve kterých budou **USA** jednat **samy** (což dnes a také v budoucnu mohou jako jediní realizovat), nebo **společně s Velkou Británií**, aniž by se Česká republika a členské **státy rozhodující skupiny EU** chtěly zúčastnit.
- b) Rovněž tak jsou představitelné (možné) situace, ve kterých by se mohly zúčastnit **USA a státy rozhodující skupiny EU**, včetně České republiky.
- c) V extrémním případě jsou dlouhodobě možné také komplexní operace, které by musely vést **státy rozhodující skupiny EU**, včetně České republiky, ale bez USA (ať již na přání USA, nebo dokonce bez nebo proti takovému přání).

V úvahách nejsou představitelné **žádné komplexní operace, při kterých by Česká republika** musela jednat **osamoceně** – bez států rozhodující skupiny EU a bez USA – s výjimkou humanitárních zasazení. Z dlouhodobého hlediska se budeme muset vzdát z důvodu nízkého rozpočtu některých schopností. I když se principiálně jeví žádoucí z výhledového hlediska disponovat národními prostředky a kapacitami ve smyslu národní **„dostatečné armády“**, tak mají tyto národní varianty, které jdou nad výše uvedený rámec, přece jenom tak vysokou politickou a především finanční cenu, že nemohou být (kvůli sníženému rozpočtu na obranu) již nyní zaplacený. V budoucnu se z hlediska neustále komplexnějších systémů v rozhodujících schopnostech zdají být ještě obtížněji finančně realizovatelné.

Ze shrnutí vývoje mezinárodní situace a stávajících či nových institucí se odvíjejí závěry pro cílovou schopnost českých ozbrojených sil v roce 2020 (2025-2030).

Základním úkolem a snahou by mělo být to, aby Česká republika zůstala za všech myslitelných okolností přinejmenším **v dalším rámci politicky a vojensky akceschopná**.

Návod k zajištění akceschopnosti ve vyváženém transatlantickém svazku by mohl znít:

- ❑ **„USA s po integraci toužící státy jádra Evropy, včetně České republiky“** za všech okolností – jedno v jakém rámci a vždy – politicky a vojensky akceschopnější k vedení mnohonárodních společných operací neomezeným schopným okruhem potenciálních nositelů „koalice odhodlaných“;
- ❑ **pro státy jádra Evropy, včetně České republiky, uchování základní schopnosti k – s omezeními – autonomnímu vedení mnohonárodních společných operací;**
- ❑ kromě toho otevřenost pro dodatečně se zúčastňující spojence a partnery (aniž by se na těchto museli udělat závislými), a tím odpovídajícím způsobem vytvoření vysoké míry **interoperability**.

Na tento formát by se mělo orientovat veškeré úsilí při plánování dalších reforem, transformací, reorganizací v ozbrojených silách České republiky s cílem v průběhu dalšího vývoje odstranit přetrvávající deficity a naplnit chybějící schopnosti, samozřejmě v mezích daných našimi ekonomickými zdroji, ovšem s jejich co nejefektivnějším využitím.

Život v míru nemusí být věčný

Závěrem je možno konstatovat, že otázky vedení budoucích válek a možných konfliktů patří k významným celospolečenským a vojenským problémům, které vyžadují stále větší pozornost.

Charakteristikami vývoje světových událostí jsou jeho dynamika, integrace, globalizace, nerovnoměrnost a neschopnost světa naplnit základní funkce zajišťující základní podmínky pro život jeho obyvatel.

To jsou skutečná východiska pro tvrzení, že současný život v míru nemusí být věčný. Stav na mnoha místech světa má k míru daleko a prostory některých konfliktů jsou od hranic České republiky vzdáleny jen nepatrně.

Vojenství v první třetině 21. století je a bude nadále součástí společenských znalostí, dovedností, vědy i kultury. Neexistuje izolovaně mimo toto prostředí a zachovává si Clauswitzovo „technologické pořadí“, tzn. že válka je pokračováním politiky jinými prostředky a je prostředkem pro dosažení politického cíle (účelu). Vzhledem ke změnám ve světě, k všestrannému rozvoji znalostí, vojenství a společnosti je předpokládáno, že na to budou reagovat i ozbrojené síly.

V mnohem výraznějším rozsahu, než tomu bylo v minulosti, bude v ozbrojených silách promítnuta skutečná **závislost na ekonomických možnostech státu**. Odrazem jsou tyto výrazné aspekty:

1. „Několikarychlostní“ technická a technologická úroveň ozbrojených sil ve světě a tomu odpovídající varianty konfliktů.
2. Neschopnost vojenství absorbovat plně explozi změn vědeckého poznání a technického rozvoje. Rozvoj již není prioritně uskutečňován pro vojenství. To mění svou orientaci ze zadavatelské role na sledování všeobecného vědeckotechnického pokroku a vyhledávání aplikací pro technický rozvoj a praxi.
3. Početně slabší, ale profesionální armády. Snížení výdajů na bezpečnost a obranu.

Tyto skutečnosti povedou k efektivnější bojové činnosti s využitím ničivějších prostředků ve víceúčelových operacích. Rozhodující podíl na průběhu a výsledcích války bude mít **střet v oblasti informací**. Velení ozbrojených sil nezbytně změní způsob uvažování o mnoha souvislostech, kterými jsou dnešní armády charakterizovány. Především bude přemýšlet o metodách vedení a vyhrávání budoucích konfliktů, i když po velení budou prakticky požadovány vojenské nebojové operace. I přes obrovský technologický pokrok základním prvkem armády zůstává člověk-vojenský profesionál.

Nejvýraznější změnou bezprostřední budoucnosti budou operace v nové sféře, a to vedení informační války.

Zásady z období studené války ve většině případů **pozbyvají platnosti**. Protivníka není možné jednoznačně definovat předem, není tedy ani možné připravit k zasazení vyčleněné síly a prostor budoucího střetnutí rovněž nelze vždy přesně stanovit. Proto musí být síly 21. století schopny a připraveny k zásahu kdekoli na světě, v kteroukoliv denní i noční dobu, v jakýchkoli klimatických podmínkách, v neznámém terénu i v současnosti s dříve neznámými vojenskými jednotkami, v bojových i nebojových (stabilizačních-mírových a podpůrných-humanitárních) operacích. Tento požadavek bude platný nejen pro ozbrojené síly vyspělých

států, ale stane se samozřejmostí pro všechny ozbrojené síly, která budou usilovat o splnění úkolů podle požadavků doby.

Na úplný závěr je možné shrnout, že nejen pro NATO a EU, ale i pro Českou republiku bude třeba vytvořit síly schopné řídit se přístupem k operacím EBA (effects-based approach). Budeme muset uzpůsobit současné síly, koncepce a schopnosti, které ovlivní všechny aspekty plánování a přípravy, výcviku, vybavení, nasazení, použití a udržení vojenských sil. A to je rámec pro nezbytnou další transformaci Armády České republiky a podle názoru autora, který už několikrát uvedl, a nejen v tomto článku, spíše pro ozbrojené síly České republiky.

Literatura:

- KREJČÍ, J. *Ozbrojené síly, schopnosti a technologie v 21. století (SFT)*. Dílčí studie ÚSS/2001-S-2-011, Brno 2001.
- KUBEŠA, M., KRÁSNÝ, A. *Realizace operačních požadavků kladených na vojska*. Dílčí studie ÚSS/2001-S-2-012, Brno 2001.
- POTÚČEK, Martin a kol. *Průvodce krajinou priorit pro Českou republiku*. 1. vydání. Praha: Centrum pro sociální a ekonomické strategie UK FSV, Gutenberg, 2002. 685 s. ISBN 80-86349-06-3.
- KRÁSNÝ, A., HREBÍČEK, M., PIKNER, I. *Charakteristika vojenských operací, operačních požadavků a vlivů technického pokroku ve vojenství do roku 2015 (2025)*. Závěrečná studie ÚSS/2004-S-001/II, Brno 2004.
- JANOŠEC, J., a kol. *Perspektivy vývoje bezpečnostní situace, vojenství a obranných systémů do roku 2015 s výhledem do roku 2025*. Studie - syntéza ÚSS/2004-S-001, Brno 2004.
- MC 400/2 – *Pokyny vojenského výboru pro vojenskou realizaci strategie Aliance*. 2004.
- Strategic Vision: The Military Challenge*. NATO´s Strategic Commanders, NATO Public Information Office, 2004.

Některé použité zkratky:

CRO

Crises Response Operations operace reagující na krizi

DCI

Defence Capability Initiative obranná iniciativa (AAP-15)

EAA

European Armaments Agency Evropská vyzbrojovací agentura

EBA

Effects-based Approach přístup, jenž zvažuje všechny důsledky

EHG

European Headline Goal evropský základní cíl (EU)

NRF

NATO Response Force síly rychlé reakce NATO

OCCAR

Organisation Conjointe de Coopération en matière d'Armement Společný institut (organizace) pro spolupráci ve vyzbrojování
Organisation for Joint Armament Cooperation

PCC

Prague Capabilities Commitment „Pražský závazek“ posílení vojenských kapacit, vytvoření 20tisícové armády připravené k zásahu kdekoli na světě (přijatý na pražském summitu 21. 11. 2002)